

Kémiai bizonytalanság

Magyarországon 2001 eleje óta van kémiai biztonságról szóló törvény. Bár egyre többet hallunk a kémiai biztonságról, mégis kémiai bizonytalanságban élünk. Miért mondhatjuk ezt?

- Egy átlagos európai ember szervezetében körülbelül 300 mesterséges vegyi anyag található meg.
- A tömeges mennyiségben használt vegyi anyagok 80 százalékát sosem vizsgálták abból a szempontból, hogy az emberekre nézve rákkeltő hatásúak-e, illetve okoznak-e károsodást a szaporodásban vagy az utódokban.
- Ugyanezen anyagok 43 százalékáról semmilyen egészségügyi és környezeti adat nincsen.
- A vegyszerek biztonsági címkéinek 40 százaléka nem felel meg az előírásoknak.
- Évente több száz otthon tartott madár pusztul el az ártalmatlannak tartott teflon edényekből kikerülő részecskék miatt.

(Források: Európai Kémiai Bizottság, USA Környezetvédelmi Hivatala, Osztrák Környezetvédelmi Hivatal)

© WWF-Canon / Tanya PETERSEN

Azt, hogy a minket körülvevő és bennünk megtalálható tömérdek „vegyi anyag koktél” miként hat ránk, ma még a legtapasztaltabb tudósok sem merik megjósolni.

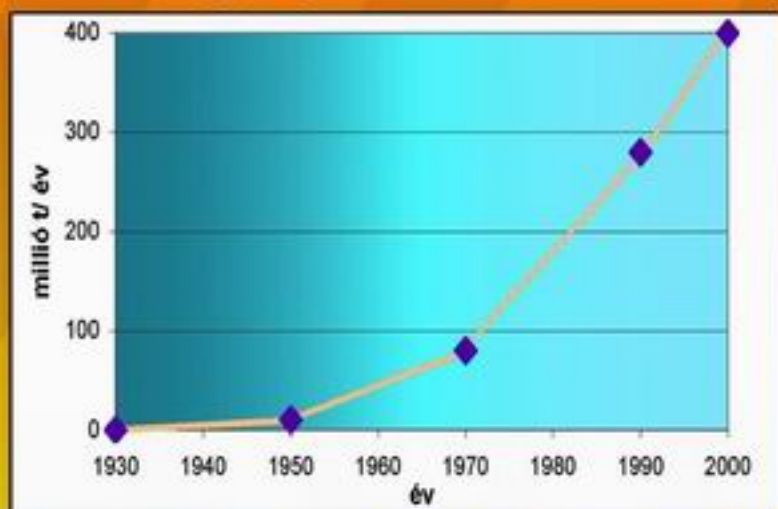
Mi ez, ha nem kémiai bizonytalanság?

GREENPEACE

A szerves vegyipar globális termelése

Forrás: Danish Board of Technology (1996)

A vegyipar, amely a világ harmadik legnagyobb ipari ágazata, évente mintegy 400 millió tonna vegyi anyagot gyárt több tízezer különféle formában. Aggasztó, hogy a vegyszerek áruforgalmának növekedése várhatóan folytatódni fog, és 2020-ra akár megháromszorozódhat a világon.

A természetben mindig is voltak és lesznek is vegyi anyagok. Némelyikük veszélyes, de ezek többnyire a földben találhatóak, ahol az emberek számára vagy nehezen elérhetőek, vagy korlátozott hatásuk van a közvetlen környezetre. Az iparosítás eljövételével azonban a kitermelés és a környezetben történő szétszóródás veszélye megnőtt. Ennél is jóval nagyobb probléma, hogy az emberiség korábban sohasem létezett mesterséges anyagokat kezdett el gyártani.

Hova kerülnek a vegyi anyagok?

- az esővízbe
- az anyatejbe
- a vadon élő állatokba
- a háztartási porba
- az élelmiszerekbe
- a vérünkbe
- ...és szinte bárhová a világon!

Szintetikus (mesterséges) vegyi anyagok kis mennyiségét találták már meg tudósok a világ minden szegletében, a magas alpesi tavaktól az óceáni üledékekig. Fentiekén túl megtalálhatók a kozmetikumokban, a tisztítószerekben, a háztartási kisgépekben, a szórakoztató elektronikai cikkekben. Röviden: mindenhol!

© WWF-Canon / Donald MILLERIMAGE

Ezen vegyi anyagok egy része perzisztens, ami azt jelenti, hogy nem bomlanak le könnyen. A perzisztens szerves szennyezőanyagok (POP vegyületek) közé tartoznak például a PCB-k, a dioxinok, a peszticidek (pl. DDT, lindán). Egyes vegyi anyagok bioakkumulatívak is lehetnek, tehát felhalmozódhatnak a zsírszövetben. Ezek az anyagok, ha egyszer a környezetbe kerültek, hosszú ideig ott is maradnak.

A vegyi anyagok hatásai

Az egészség és egyes vegyi anyagok közötti összefüggés jól ismert (példa erre a benzol és a leukémia kapcsolata). Bár a legtöbb ártalmas hatás valószínűleg több ok együttes hatásának eredménye (öröklődés, életmód, étrend, dohányzás, légszennyezés), kétségtelen tény, hogy bizonyos szintetikus vegyi anyagok kis mennyisége is felelős számos súlyos egészségügyi problémáért.

A környezeti hatásokra sem nehéz példát találni, gondoljunk csak a fél országunk vizeit elszennyező perzisztens atrazin növényvédőszerre vagy a 2000-ben történt tiszai ciánszennyezésre.

Elgondolkodtató, hogy ismereteink bővülésével egyre több vegyi anyagról bizonyosodik be, hogy a korábban feltételezettnél jóval nagyobb veszélyt jelentenek ránk és környezetünkre. Az Európai Vegyi Anyag Hivatal egy nemrég készült jelentése szerint például az egyes lakberendezési tárgyokban, padlóápolókban, szőnyegtisztítóknak és samponoknak használt perfluoro-oktán szulfonát (PFOS) a környezetben marad lebomlás nélkül, azaz perzisztens, sőt valószínűleg bioakkumulatív és toxikus (mérgező) is egyben.

Mi a legfőbb probléma?

Bár a legtöbb vegyi anyagot még nem mérték fel, forgalomba kerülésük mindaddig engedélyezett, amíg veszélyesnek vagy elfogadhatatlannak nem bizonyul az anyag. A jelenlegi hazai és uniós szabályozás megkülönbözteti a meglévő és új anyagokat az 1981-es határév szerint. Míg az új anyagokat részletekbe menő vizsgálni kell egészségügyi és környezeti kockázatok szempontjából, nincsen ilyen előírás arra a több mint százezer anyagra, melyek 1981 előtt kerültek forgalomba. A jelenlegi rendszer tehát a már meglévő, nem vizsgált anyagok további használatára ösztönzi a gyártókat és az importőröket, hiszen ezekhez nem kapcsolódik költséges engedélyezési eljárás. Emiatt az 1981 óta bevezetett új anyagok száma mindössze háromezer.

Az új tervezet

A fent említettek miatt a jövő nemzedékeit hatékonyabban kell védenünk a káros vegyi anyagokkal szemben. Az Európai Unió is belátta ennek szükségességét, ezért REACH néven (Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals, ejtsd: rícs – a vegyi anyagok nyilvántartása, értékelése és engedélyezése) egy új jogszabály-tervezetet készített, melyről az európai parlamenti képviselők először várhatóan 2005 elején fognak szavazni. Fontos, hogy valóban szigorú jogszabály szülessen, hiszen a gazdasági érdekeknel fontosabbnak kell lennie az emberi egészségnek és a környezet védelmének. Sajnálatos módon azonban a vegyipar nyomására az Európai Bizottság jelentősen gyengítette az eredeti tervezetét. A REACH kulcsterületeken történő erősítése nélkül nem érhető el, hogy kedvező hatása legyen a környezet és az emberi egészség tekintetében.

A REACH javaslat kapcsán a környezetvédő civil szervezetek legfontosabb követelései:

1. A veszélyes vegyi anyagok használatát szüntessék be. Kizárólag abban az esetben engedélyezzék, ha nem válthatók ki elérhető, biztonságos alternatívákkal és használatuk társadalmi szempontból elengedhetetlen.
2. Ne legyen könnyítés arra a mintegy 20 ezer vegyi anyagra sem, amelyeket 1 és 10 tonna mennyiség között gyártanak évente. Egészségi és környezeti hatásukat ugyanolyan alaposan vizsgálják ki, mint a 10 tonna fölött gyártott 10 ezer anyagét.
3. Az összes vegyi anyaggal kapcsolatos információt kapja meg egy független ellenőrző szervezet.
4. Az importált árukban, termékekben felhasznált vegyi anyagok ugyanazoknak a követelményeknek feleljenek meg, mint az EU-ban készítek. Ez a fogyasztók védelme mellett segítene elkerülni a piaci verseny torzulását is.
5. A lakosság számára is legyenek elérhetőek az őket érintő, vegyi anyagokkal kapcsolatos információk. Ezáltal a kiskereskedők és a fogyasztók kideríthetik, hogy milyen vegyi anyagokat tartalmaz a vásárolt termék, és megítélhetik annak kockázatát.

Ezen kívül szeretnék, ha az ún. „**egy anyag – egy bejegyzés**” (OSOR) koncepció bekerülne a végleges jogszabályba. Az OSOR többek között megakadályozná az állatkísérletek többszörös elvégzését, és csökkentené a fölösleges eljárások számát.

Mit tehet Ön a szigorúbb vegyianyag-szabályozás megszületése érdekében? Érdeklődjön, szerezzen több ismeretet! **Vegye fel a kapcsolatot a magyar környezetvédő szervezetekkel!** Csatlakozzon az európai vegyianyag-kampányhoz! A kampányról bővebben (magyarul is): www.chemicalreaction.org

© WWF - Canon / François PIERREL

További felvilágosítás

Magyar Természetvédők Szövetsége, Dragos Tibor:

dragi@mtvsz.hu, www.mtvsz.hu

Greenpeace, Csáki Roland:

roland.csaki@greenpeace.hu, www.greenpeace.hu

Levegő Munkacsoport, Simon Gergely:

simong@levegő.hu, www.levegő.hu

WWF Magyarország, Prommer Máttyás:

matyas.prommer@wwf.hu, www.wwf.hu/detox

Kiadja: a Magyar Természetvédők Szövetsége

Felelős kiadó: Dr. Farkas István

Írta: Dragos Tibor, Simon Gergely

Grafikai tervezés: Totik Zoltán (www.digitsdestroy.com)

Képek: WWF, Greenpeace, EEB, FoEE

A kiadvány a Környezetvédelmi és Vízügyi

Mimisztérium támogatásával készült

Nyomdai munkák: Ko-Na Print

A kiadvány újrahasznosított papírra készült.

2004. október